

Egy pécsi kávézóban, 2010 őszén született meg a gondolat: a szigeti ostrom 450. évfordulójára fel kellene kutatni Szulejmán szultán turbéki sírját. Az Oszmán-ház uralkodóinak készült 36 mauzóleum közül ugyanis egyedül a legnagyobb, Szulejmáné tűnt el Szigetvár mellett nyomtalanul.

2012 őszén a Török Együttműködési és Fejlesztési Ügynökség és Szigetvár városa, Hóvári János ankarai nagykövet hathatós közreműködésével támogatási szerződést kötött az említett cél elérése érdekében. A vizsgálatok Pap Norbert vezetésével 2013 januárjában a földrajzi szemlélet következetes alkalmazásával, a felhasznált források, információk körének bővítésével, és ami a legfontosabb, szoros csapatmunkával kezdődtek meg.

A felfedező munka homlokterébe először két legendás helyszín, a szigetvári vártól északra elterülő részen az Almás-patak partja, északkeleten pedig a turbéki

Zrínyi Miklós és Szulejmán szultán szobra, köztük a háttérben a szimbolikus sír a Magyar-Török Barátság Parkban. FOTÓ: EGYED JÓZSEF

1994-ben, Szulejmán szultán születésének 500. évfordulóján kijelölték, majd megépítették a Magyar-Török Barátság Parkot úgy, hogy a parkban egy szimbolikus sír is elhelyezésre került.

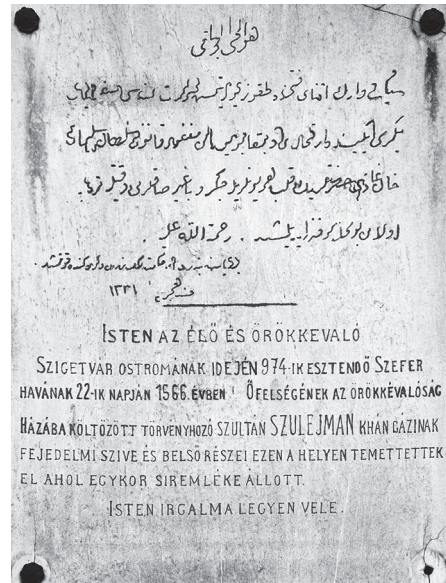
A másik helyszínnél, a XVIII. század első felében emelt turbéki templomnál ezzel párhuzamosan több felirat, így egy 1913-as emléktábla is azt hirdette, hogy itt állt egykor a

Az 1913-ban a templom falán elhelyezett oszmán és magyar nyelvű emléktábla.

FOTÓ: MÁNFAI GYÖRGY

Segítő Szűz Mária templom került. Ezeket ugyanis az itt élők és a tudományos élet egyes szereplői is Szulejmán szultán sátorhelyeként és halálhelyeként, illetve a keresett türbe helyszíneként tartották számon.

Az Almás-patak mellett Leandro Anguissola császári hadmérnök 1689-ben készített ostromblokád ábrázolása, illetve 19–20. századi térképek alapján

ISTEN AZ ÉLŐ ÉS ÖRÖKKEVALÓ

SZIGETVÁR OSTROMÁNAK IDEJÉN 974-İK ESZTENDŐ SZEFER HAVÁNAK 22-İK NAPJÁN 1566 ÉVBEN! ŐFELSÉGÉNEK AZ ÖRÖKKEVALÓSÁG HÁZÁBA KÖLTÖZÖTT TÖRVÉNYHOZÓ SZULTÁN SZULEJMAN KHAN GAZINAK FEJEDELMI SZÍVE ÉS BELSŐ RÉSZEI EZEN A HELYEN TEMETTETEK EL AHO! EGYKOR SIREMLEKE ÁLLOTT.

ISTEN IRGALMA LEGYEN VELE.

türbe. A későbbiekben részben ennek az oszmán és magyar nyelvű táblának a hatására a legtöbben valóban úgy hitték, a szultán belső szervei itt kerültek eltemetésre, s az elméletnek az is táptalajt nyújtott, hogy a kétkedők a következő 100 évben nem tudták az ellenkezőjét bizonyítani.

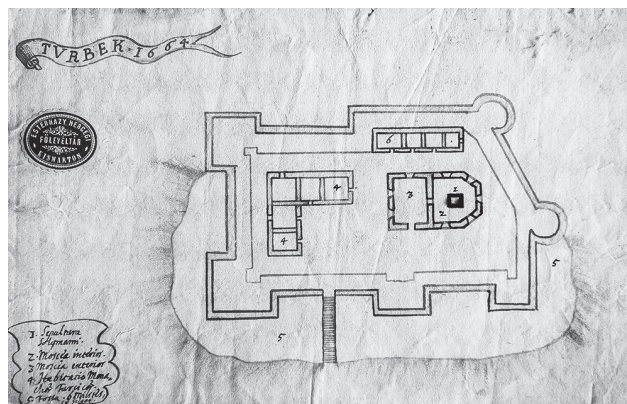
A legendákkal szemben a Gyenizse Péter és Bognár Zita által elvégzett térinformatikai alapú vizsgálatok, amelyek a vízhálózatot, az úthálózatot és a földhasználatot is rekonstruálták, már a kutatások elején tisztázták, hogy korszakunkban, vagyis 1566 és 1689 között az Almás menti térség mint időszakosan víz alatt álló terület alkalmatlan volt az építkezésre és a tartós megtelepedésre. Ezzel párhuzamosan az is kiderült, hogy a szintén vizenyős és sík helyen elhelyezkedő turbéki templom és környéke a várra való rálátás hiánya miatt ostromvezetési pontként egyáltalán nem jöhetett szóba. Ez utóbbinál még fontosabb volt, hogy a 2014. évi geofizikai vizsgálatok, megerősítve az 1971-ben és 2009-ben végzett ásátások eredményeit, a templomnál nem mutattak ki egyetlen olyan anomáliát sem, amely nagy kiterjedésű épületekre, védelmi árkokra vagy akár palánkfalak maradványaira utalt volna. Ráadásul azt, hogy a terület csak a török kort követően, a XVIII. századtól állt intenzív használatban, nem csak a geoinformatikai kutatások, a geofizikai felmérések, az 1970-es évektől zajló ásátások negatív eredménye, de a Kitanics Máté által végzett legújabb, fémkeresővel megvalósított 2016. évi vizsgálat is bizonyította. A templomudvarban ugyanis mintegy 300 érme került elő a XVIII–XX. század időszakából úgy, hogy közülük a legkorábbi pénzlelet egy 1720-ban vert 3 krajcáros volt.

Az újonnan felkutatott és elemzett források, valamint a már ismert dokumentumok újraértelmezése az Almás menti és a turbéki templomnál lévő helyszíneket szintén kizárta, és egy új területre, a turbéki–zsibóti szőlőhegyre terelte a további vizsgálatokat. A dokumentumok ugyanis a szigetvári vártól egy órányira, 4-5 kilométer távolságban, az egykor a közeli Zsibót településhez tartozó turbéki szőlőhegy egy magasabb pontján, a szőlők és a kukoricaföldek határán jelölték ki azt a területet, ahol a türbe és az azt körülvevő épületek álltak. Egy szerencsés módon fennmaradt 1738. évi tanúvallomásból pedig az is kiderült, hogyan is kell elképzelnünk Turbékot, ezt az egykor a zarándokok által sűrűn látogatott, a korabeli térképeken közepes méretű vagy jelentőségű városként ábrázolt települést: „midün az Török üdőben Turbékot Lakták az Szánczon kívül az Kereszténység, bent pediglen

XVIII–XIX. századi érmék a turbéki templomudvarból.

FOTÓ: KITANICS MÁTÉ

Esterházy Pálnak a téli hadjárat idején készített vázlatrajza Turbétről. FOTÓ: STILLER ÁKOS

lehatárolásra az a magterület, amelyen az ebben az évben végzett geofizikai kutatások három nagyméretű, Mekkára tájolt épületet mutattak ki. Mindez azon a helyen történt, ahol egy 1972-ben végzett régészeti feltárás során már felszínre került egy olyan objektum részlete, amelyet előbb középületként, majd egyszerűen török romként vagy őrtoronyként határoztak meg.

2015 őszén Hancz Erika régész irányítása mellett elsőként a három épületből álló komplexum legkisebb elemének feltárása történt meg. Ennek során kirajzolódott egy négyzetes alaprajzú, északnyugati irányból hármasszögű előcsarnokon keresztül megközelíthető, kőlapokkal burkolt építmény, amelynek központi helyisége mintegy 7,8×7,8 métert tett ki. Mihrábnak vagy minaretnek nem volt nyoma.

Az 1–1,5 méter vastag, kövekből és török téglából rakott falakkal bíró objektum fő helyiségének közepén, pontosan azon a helyen, ahol Esterházy Pál 1664. évi vázlatrajza Szulejmán szultán sírját jelölte,

Simon Béla (JPM) és Kitanics Máté egy ablakkőgerenda kiemelésé közben a rablógödörben.

FOTÓ: HANCZ ERIKA

az Száncon az Törökök, Száncon belül pedig Keretésben Török Seeh (sejk) vagy is Püspökjük, és mellette lévő Több Török Papok, az mint hivatata Sofiák (szúfik), bent lévő Kalastrom formán épített Residentiájokban...”

A források által megjelölt szőlőhegyi helyszínen, mintegy 4,2 kilométerre a szigetvári vártól, terepbejáráson sikerült beazonosítani egy nagy kiterjedésű, 3-4 hektár területű oszmán kori rommezőt. Ezen 2014-ben leletintenzitás-vizsgálat segítségével került

előre a feltárás során. Ezt minden valószínűség szerint XVII. század végi fosztogatók ásták ki, az után a legendás „aranyzelenec” után kutatva, amely a közhiedelem szerint Szulejmán belső szerveit tartalmazta. A szerencsés módon fennmaradt és feltárt építőelemek Szulejmán szultán isztambuli mauzóleumának díszítéseivel mutattak rokon-

ságot. Az ásátás végeztével minden jel arra mutatott, hogy a magyar és török kutatók által is birodalmi, szultáni épületként meghatározott építmény nem más, mint Szulejmán türbéje.

A feltárást követően elvégzett kiegészítő geofizikai felmérés az előbbieket tovább erősítve a türbétől északnyugatra a mauzóleum alaprajzához igen hasonló, de annál valamivel nagyobb olyan épület részleteit mutatta ki, amelynél az előzetes vizsgálatok egy minaret alapozásának meglétét vetették fel. A feltételezett dzsámi mellett az épületsor harmadik eleme már ekkor jól láthatóan annak a cellákból álló derviskolostornak volt megfeleltethető, amelyet az 1664. évi téli hadjárat során keletkezett Esterházy Pál-féle vázlatrajzon ábrázoltak.

A geofizikai felmérés során kirajzolódott dzsámi, illetve a derviskolostor északi szárnyának feltáráására 2016. május-júliusban került sor. Szintén ebben az időszakban történt meg a mintegy 5 m széles és 2,6 méter mély, a türbe-komplexumot és ezzel együtt a palánkvárat körülölelő árok beazonosítása és keresztmetszeti átvágása. A vizsgálatok szerint egykor ennek a belső, déli oldalához kapcsolódott a palánkfal, amelyet többször is megújítottak.

A 2014. évi terepbejárások, illetve a 2015–2016-os ásátások során az egykori zarándoktelepülésen többek között XVI–XVII. századi kerámia-, porcelán- és fajansztöredékek, kályhaszemek, keresztény és török ezüstpénzek, ékszerek, használati tárgyak, ólomtetőlemez-darabok, de pisztoly-, puska- és ágyúgolyók is előkerültek.

A 2015 szeptemberétől már nem csak török, hanem magyar állami támogatással (NKFIH-program) is zajló, immár Fodor Pál és Pap Norbert közös vezetése alatt álló vizsgálatokat óriási hazai és nemzetközi médiaérdeklődés kísérte és kíséri mind a mai napig. A rendszeresen ismétlődő feladvány a média, a tudományos élet szereplői és az érdeklődő közember részéről is a „hogyan tovább?” kérdése.

A tudomány szempontjából erre könnyebb felelni, hiszen rengeteg kutatási feladat van vissza, beleértve a részben kiásott derviskolostor teljes feltárást, az egykori turbéki erődítményt körülölelő árok több helyen történő átvágását, az egykor keresztények által lakott városrész vagy éppen a településhez tartozó sírkertek

Balra fent: török téglák és faragott kövek a rablógödörben; jobbra fent: arabeszk motívumú köifaragvány; balra lent: arab betűs feliratmaradvány; jobbra lent: palmetta formájú kupoladíz. FOTÓ: KITANICS MÁTÉ

Pap Norbert kutatásvezető Kenize Mourad Osmanoglu (balra) és Mediha Nahmi Martinez Osmanoglu (középen) oszmán hercegnőkkel az ásatási területen. FOTÓ: MÁNFAI GYÖRGY

beazonosítását. Érdekes kutatási szálát jelenthet továbbá a Szulejmán szultán leszármazottaitól, a Turbékra látogató Oszmán-házi hercegnőktől vett DNS-minták összehasonlítása is a központi rablógödörből vett talajmintákkal.

Nehezebb a válasz azonban műemlékvédelmi és turisztikai szempontból, hiszen 2013 óta egyértelművé vált, a Szulejmán szultánhoz kapcsolódó vizsgálatok érzékeny területet érintenek, és még négy és fél évszázad múltán is képesek erőteljes érzelmi hatások kiváltására. Az ország egyik legelmaradottabb térségében

azonban célszerű és kívánatos lenne a kutatásokat „gazdasági haszonra váltani”, vagyis a hazai műemlékvédelmi szabályok betartása mellett egy olyan magas színvonalú turisztikai látogatóközpont létrehozni, amely kész és képes megszólítani, ide csábítani évente akár több tízezer hazai és külföldi vendéget. Ehhez azonban mindenekelőtt színvonalas infrastruktúra, hosszú távú stratégiai tervezés, elszántság és elkötelezettség, és persze nem utolsósorban kellő pénzügyi támogatás szükséges.

(A cikk az NKFIH K 116270 számú *Szigetvár és Turbék politikai, katonai és szakrális szerepe az Oszmán-Habsburg nagyhatalmi vetélkedésben és a magyarországi török berendezkedésben – tények és emlékezet* című projekt támogatásával készült.)